

Közép-európai közvélemény:

A közép-kelet-európai államok
polgárainak kockázatvállalási
hajlandóság

Kelet-közép-európai összehasonlítás

A Central European Opinion Research Group
(CEORG) havi rendszeres közvéleménykutatása

2001 . április

CEORG – Central European Opinion Research Group

A Közép-Európai Közvéleménykutató Társulás (Central European Opinion Research Group, CEORG) három közép-kelet-európai ország, Csehország, Magyarország és Lengyelország egy-egy, társadalom- és közvéleménykutatással foglalkozó intézetének közös vállalkozása. A közös intézmény 1999. január 1. óta működik. Alapítói:

CVVM – Centrum pro výzkum veřejného mínění (Csehország)

TÁRKI – Társadalomkutatási Intézet Rt. (Magyarország)

CBOS – Centrum Badania Opinii Społecznej (Lengyelország)

Az együttműködés keretén belül minden hónapban egy, a három országban azonosan megfogalmazott, négy-öt kérdésből álló blokk kerül az Omnibusz kérdőívekre. A kérdések minden hónapban egyetlen témára vonatkoznak. A témák között találunk olyanokat, melyek periodikusan, féléves vagy éves gyakorisággal megkérdezésre kerülnek. Így félévente mindhárom országban, a felnőttkorú lakosságot reprezentáló minta tagjait arra kérjük, értékeljék saját anyagi helyzetüket és az ország gazdasági állapotát, illetve megkérdezzük őket várakozásaikról is ezen a két területen. Ezzel egyidőben azt is tudakoljuk, miként vélekednek saját országuk kormányának és az ellenzéknek a legutóbbi parlamenti választások óta eltelt időszakban kifejtett tevékenységéről, valamint a demokrácia állapotáról. Éves gyakorisággal érdeklődünk a három ország lakosainak a NATO-tagsággal és az európai uniós csatlakozással kapcsolatos véleményéről. A nem állandó kérdések között a legkülönbözőbb, a társadalomkutatás szempontjából releváns témakörök szerepelnek. Az ily módon rendelkezésre álló adatok alapján gyorsjelentések és publikációk készülnek.

Az adatfelvételtől

Az adatfelvétel mindhárom országban személyes megkérdezés révén, az egyes országok felnőttkorú lakosságát nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint reprezentáló mintán készül. A mintanagyság Csehországban 1000-, Magyarországon 1500-, Lengyelországban 1100 fős. Az adatok elemzéséből minden hónapban gyorsjelentés készül.

A közép-kelet-európai államok polgárainak kockázatvállalási hajlandóság

A közép- és kelet-európai országok polgárai nem igazán kockázatvállalóak, a magyarok azonban még ezen a körön belül is a legkevesebb bizonytalansággal járó alternatívák mellett szeretnek dönteni. A hat régióbeli országban, Magyarországon, Csehországban, Lengyelországban, Litvániában, Romániában és Oroszországban a CEORG keretén belül 2001. áprilisában készült adatfelvétel eredményei szerint a lakosság mintegy háromnegyede-negyötöde a kisebb kockázattal járó, de kisebb nyereséggel is kecsegtető alternatívák híve, a kérdés megfogalmazásától függően azonban kisebb különbségeket találunk az egyes nemzetek tagjai között.

Az első kérdés egy nyereményjátékhoz hasonló szituációt vázolt fel. Képzletben két lehetőséget ajánlottunk fel a megkérdezettnek: helyben megkap 100 ezer forintot, vagy becsukott szemmel húz egy fehér és egy fekete golyó közül egyet és ha a feketét húzza 200 ezer forintot nyer. A biztos nyereményt választók aránya 70- és 80% között változott a hat országban. A leginkább kockázatvállalónak az oroszok és a románok bizonyultak, legkevésbé a csehek és a magyarok és a lengyelek hajlottak a játékban való részvételre. A magyar adatok esetébe lehetőségünk volt a válaszok megoszlását a megkérdezettek társadalmi-demográfiai jellemzői szerint is vizsgálni. Eszerint a férfiak (24%), a 30 év alattiak (37%), a felsőfokú végzettségűek (29%) és a személyi jövedelem alapján képzett, legfelső jövedelmi ötödbe tartozók (24%) az átlagnál nagyobb arányban voltak hajlandók kockázatotni a nagyobb nyeremény reményében.

1. sz. táblázat

Most képzletbeli nyereményjátékra hívom. Ön két lehetőség között választhat: vagy most kézhez kap százezer forintot, vagy részt vehet egy sorshúzáson. Beleteszünk egy kalapba egy fekete és egy fehér golyót. Ön csukott szemmel húz egy golyót a kalapból. Ha a feketét húzza, 200 ezer forintot kap, ha a fehéret, semennyit. Melyik lehetőséget választja? (az összes megkérdezett %-ában)

	Magyar-ország	Cseh-ország	Lengyel-ország	Litvánia	Orosz-ország	Románia
Elveszi a 100 ezer forintot játék nélkül	77	79	77	74	70	72
Játszik, húz a golyók közül	20	18	19	20	24	22
Nem tudja	3	3	4	6	6	7
<i>Összesen</i>	100	100	100	100	100	100

A következő szituációban a döntés és a nyeremények között sokkal áttételesebb volt a kapcsolat. A megkérdezett családtagja vagy ismerőse számára felajánlott két álláslehetőség közül választhatott, aszerint, hogy melyik elfogadását tanácsolja: egy átlagos, de biztos megélhetést nyújtó és egy kockázatosabb, esetleg nagy bevételt, esetleg szerény pénzt biztosító lehetőség közül. Ha a válaszokat a hat ország összehasonlításában vizsgáljuk, azok megoszlása nem különbözik lényegesen az előzőtől, ám az országok között történt bizonyos átrendeződés. A kevesebb kockázattal járó ajánlatot választók aránya 68- és 83% között változott. Az első arányt a csehek, a másodikat a magyarok esetében mértük. Az előző kérdésre adott válaszokhoz képest tehát a kép valamelyest változott: a csehek és a litvánok között nőtt a kockázatosabb megoldást választók aránya, az oroszok, a románok és a magyarok között pedig csökkent. A kockázatvállalásra hajlamosabb csoport

összetétele nem változott a magyarok esetében: felülreprezentáltak a férfiak, a 30 év alattiak, a felsőfokú végzettségűek és a magasabb jövedelműek. Figyelemreméltó ugyanakkor, hogy a legalsó jövedelmi ötödbe tartozók ugyanolyan arányban (18%) tanácsolnák a kockázatosabb állás elfogadását, mint a legfelső ötödbe tartozók (16%).

2. sz. táblázat

Tegyük fel, hogy egy családtagja vagy kedves ismerőse tanácsot kér Öntől, mert két új álláslehetőséget kapott. Az egyik állás átlagos megélhetést nyújt, de biztos jövedelmet ígér. A másik egy ennél kockázatosabb vállalkozás: nem tudni még, lehet, hogy nagyon sokat fog keresni vele, és akkor megoldódik minden gondja, de az is lehet, hogy aránylag szerény pénzt keres majd. Ön szerint melyiket kellene választani? (az összes megkérdezette %-ában)

	Magyar- ország	Cseh- ország	Lengyel- ország	Litvánia	Orosz- ország	Románia
Azt, amelyik átlagos megélhetést, de biztos jövedelmet ígér	83	68	78	72	79	77
Azt, amelyik kockázatosabb: lehet, hogy sokat fog keresni, de lehet, hogy nem	13	26	14	18	13	15
Nem tudja	4	6	8	10	8	8
Összesen	100	100	100	100	100	100

A harmadik kérdés során a szituáció annyiban különbözött az előzőtől, hogy nem állásügyben kellett hipotetikus tanácsot adni a családtagnak és ismerősnek, hanem pénzügyekben. A választási lehetőségek ezúttal a szerény, de biztos hozam állampapír és a kockázatosabb részvény voltak. A válaszok megoszlása nem sokban különbözött az előzőtől. A legkonzervatívabbnak az oroszok bizonyultak, csak 6%-uk ajánlott volna részvényt családtagjának vagy ismerősének, de ennél alig voltak többen azok a lengyelek és magyarok, akik ugyanezt tették volna. A csehek és a románok esetében ez az arány 14-14% volt, a litvánok között pedig 13%. A magyarok esetében a társadalmi-demográfiai háttérváltozók szerepe hasonló, mint az előző kérdés esetében. Fontosnak tartjuk kiemelni ebben az esetben is a személyi jövedelem alapján képzett ötödök közül a legalsóba tartozó személyek és a szakmunkásképzőt végzettek viselkedését: kockázatvállalóbbnak bizonyultak, mint a magasabb jövedelműek, illetve mint vagy a magasabban iskolázottak.

3. sz. táblázat

Most tegyük fel, hogy ugyanaz a családtagja vagy ismerőse nagyobb összeghez jut, és arról kér tanácsot, hogy vegyen-e belőle fix kamatozású, garantáltan visszafizetésre kerülő államkötvényt, vagy inkább vegyen belőle részvényeket, amelyekben nagyot lehet nyerni, de nagyot lehet veszíteni is, mivel nincs mögöttük állami garancia. Mit tanácsolna neki? (az összes megkérdezett %-ában)

	Magyar-ország	Cseh-ország	Lengyel-ország	Litvánia	Orosz-ország	Románia
Válassza a fix kamatozású, garantált államkötvényt	82	66	77	59	80	71
A magasabb hozamú, de kockázatosabb részvényekbe fektesse a pénzét	9	14	8	13	6	14
<i>Nem tudja</i>	9	20	15	28	14	16
Összesen	100	100	100	100	100	100

Végezetül a magyar adatok esetében azt is megvizsgáltuk, hogy a megkérdezettek válaszai mennyire hasonlóak különböző szituációkban. A korrelációs együtthatók pozitívnak és szignifikánsnak bizonyultak, tehát aki az egyik kérdés esetében a kockázatosabb alternatíva mellett döntött, a nagy valószínűséggel a másik két szituációban is hasonló döntést hozott. Különösen erős a kapcsolat a két utolsó kérdés esetében. Ez várható is volt, hiszen ez a két döntési helyzet lényegesen több hasonlóságot mutat egymással, mint ezek valamelyike külön-külön az elsővel.

4. sz. táblázat

A kockázatvállalási hajlandósággal kapcsolatos kérdésekre adott válaszok konzisztenciája (a három kérdésre adott válaszokat tartalmazó változók korrelációs mátrixa)

	Elviszi a pénzt vagy játszik	Biztos állás vagy vállalkozás	Állampapír vagy részvény
Elviszi a pénzt vagy játszik	1,00	0,29	0,25
Biztos állás vagy vállalkozás	0,29	1,00	0,44
Állampapír vagy részvény	0,25	0,44	1,00

Megjegyzés. A vastaggal szedett együtthatók 0,01-es valószínűségi szinten szignifikánsak.